

การต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรีเพื่อสิทธิชุมชนในบริบทประเทศไทย

อภิรัตน์ อุดมทรัพย์^{1,*}, นิพนธ์ โชะเฮง²

^{1,2} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Received: 26 June 2023

Revised: 31 October 2023

Accepted: 6 December 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ว่าด้วยเรื่องการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2524 – พ.ศ. 2561 และ (2) เพื่อศึกษาการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งการต่อสู้ในแง่กฎหมาย สิทธิชุมชน และเชิงวัฒนธรรม/อัตลักษณ์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารสำคัญ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญและสัมภาษณ์แบบกลุ่ม จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า (1) บริบทประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี เมื่อศึกษาผ่านกระบวนการรวมศูนย์ผูกขาดทุนทั้ง 4 ทุนได้แก่ ทุนแห่งกำลังกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสารสนเทศ หรือทุนด้านข้อมูล และทุนทางสัญลักษณ์ ล้วนแต่ถูกรวมศูนย์ผูกขาดโดยประเทศไทยทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวกะเหรี่ยงสามารถปรับตัวให้อยู่ได้ในสังคมแบบผูกขาดและในการผูกขาดรวมศูนย์นั้นประเทศไทยยังเปิดช่องให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถต่อสู้เรียกร้องได้ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยพบว่า (2) การต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งการต่อสู้ในแง่กฎหมาย การต่อสู้ในแง่สิทธิชุมชน การต่อสู้เชิงวัฒนธรรม/อัตลักษณ์ เพื่อให้มีตัวตนในบริบทประเทศไทย พบว่าชาวกะเหรี่ยงประสบชัยชนะในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิใหม่ทดแทน การดำเนินการต่อสู้จนกระทั่งประสบชัยชนะนี้ ดำเนินการภายใต้แรงผลักดัน ของกลุ่มแกนนำ เช่น ปู่คออี้ผู้นำจิตวิญญาณ อาจารย์ป๊อด และปิลลี่ อันเป็นผลให้มีการระดมทรัพยากรที่เพียงพอ ผสมกับความพร้อมด้านจิตสำนึกและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ชาวกะเหรี่ยงจึงลุกขึ้นดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ภายใต้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ของเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ และการที่ปิลลี่ถูกบังคับให้สูญหายอย่างไร้ร่องรอยทำให้ชาวกะเหรี่ยงรู้สึกไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากการที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนต่อไป การต่อสู้เชิงวัฒนธรรมก็ประสบชัยชนะเช่นกันคือ ชุมชนกะเหรี่ยงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นสัญลักษณ์ในพื้นที่แก่งกระจาน

คำสำคัญ: การต่อสู้ ชาวกะเหรี่ยง ประเทศไทย

* ผู้ประสานหลัก; อีเมล: dj.apellido@gmail.com

Struggle of Karenni in Phetchaburi for Community Right under Thai State Context

Apirat Udomsup^{1,*}, Nipon Sohngeng²

^{1,2} Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Received: 26 June 2023

Revised: 31 October 2023

Accepted: 6 December 2023

Abstract

This study aimed to (1) investigate the Thai nation-state in different contexts, including history, economic, and socio-cultural aspects in terms of the struggle of Karen in Phetchaburi, 2524 BC. – 2561 BC. Next (2), to explore the struggle of Karen against the laws, community rights, and identical culture. This study is qualitative research, and the data are collected using important documents, observation, in-depth interviews with key persons, and a group of 30 informants. The findings are as follows: (1) Regarding the contexts of the Thai nation-state in history, economic and socio-culture aspects through the struggle of the Karen, the Thai nation-state employed monopolistic centralization with Karen through four capitals, including physical capital, economic capital, informative capital, and symbolic capital. However, Karen people were capable of adapting to such circumstances, and the Thai nation-state gave them the opportunities to call for. Moreover, researchers found, (2) their struggle for indemnity was successful regarding the struggle of Karen against laws, community rights, and identical culture to create identity in the context of the Thai nation-state. Such a successful struggle was under pressure from the key mainstays, including Grandpa Kor-le, spiritual leader master Pod, and Billy, contributing to mobilizing the resources for their struggle. Once such resources were sufficient and the political opportunity structure was matured, Karen sued national park officials with full support from many different organizations. Moreover, the loss of Billy led them to struggle against community rights. Struggling against culture was also successful, and the Karen community has become a cultural tourist attraction and a significant landmark in Kang Krachan, Phetchaburi.

Keywords: Struggle, Karenni, Thai State

* Corresponding; E-mail: dj.aptudo@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สหประชาชาติประเมินว่ามีชนพื้นเมืองซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ 370 ล้านคนใน 90 ประเทศทั่วโลก (BBC., 2018) ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่มีจำนวนสามแสนห้าหมื่นคนโดยประมาณ นับว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย (Indigenous Peoples' Foundation for Education and Environment (IPF), 2015) แต่กลับถูกมองข้ามความเป็นคน เราจะมองพวกเขาว่าป่าเถื่อนและมีวัฒนธรรมต่ำต้อยกว่าเราเป็นต้น เท่ากับเราเอาวัฒนธรรมไปข้ามคน ชาวกะเหรี่ยงจึงพยายามดิ้นรนต่อสู้เรียกร้องสิทธิเพื่อบอกให้คนในสังคมไทยรู้ว่า เขาก็เป็นคนเหมือนกัน น่าจะมีพื้นที่เย็น มีตัวตนและมีความเป็นคนอยู่ในสังคมไทยได้ การมองเช่นนี้นำไปสู่วิธีคิดในแบบการวิเคราะห์ “ชนกลุ่มน้อย” และ “ชนกลุ่มใหญ่” ในยุคปัจจุบันที่มีรัฐประเทศเกิดขึ้นแล้วโดยชนกลุ่มน้อยคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศแต่ไม่ใช่ชาติพันธุ์เดียวกันกับสมาชิกส่วนใหญ่ของประเทศและไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมในประเทศนั้น (Lindblom, 1968) ไม่ต่างอะไรกับประเทศไทยอันเป็น “พหุสังคม” ที่ผู้คนมีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นรัฐประเทศที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย อาทิ ไทยพวน ไทยเวียง มอญ กะเหรี่ยง เป็นต้น แต่กลุ่มชาติพันธุ์ที่ผู้วิจัยคิดว่าสามารถเป็นกรณีศึกษาในประเด็น “การเมืองเรื่องชาติพันธุ์” ได้เป็นอย่างดี ย่อมได้แก่ชาวปกากะญอ เพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองทั้งภายในกลุ่มของตนเองและภายนอกกลุ่มที่น่าสนใจเห็นได้จากเรื่องราวการต่อสู้ครั้งนี้เริ่มต้นจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ในปี พ.ศ. 2524 และนำไปสู่การปฏิบัติการยุทธการตะนาวศรีตามโครงการขยายผลการอพยพ ผลักดัน จักรกุ่มคนกลุ่มน้อยที่บุกรุกพื้นที่ตามแนวชายแดนไทยพม่า กลุ่มผู้มีอำนาจรัฐพยายามอธิบายการมีอยู่ของคนกลุ่มน้อย (ชาวกะเหรี่ยง) ในพื้นที่ที่อุทยานไปครอบทับภายหลังว่าเป็นสิ่งที่ควรขจัดออกไปตามกฎหมาย อีกทั้งมีการพยายามเชื่อมโยงกลุ่มกะเหรี่ยงเข้ากับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2537 – 2538 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำการอพยพชาวกะเหรี่ยงลงมาเนื่องจากสืบทราบว่ามีกบฏป่าตันทัน

รัฐจัดสรรพื้นที่ให้ชาวกะเหรี่ยงแต่ไม่เพียงพอ และไม่เหมาะสมพอเพียง ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้พวกเขาอยากกลับไปตั้งถิ่นฐานในถิ่นเดิม ในปี พ.ศ. 2553 จึงมีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องแนวนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง และในปี พ.ศ. 2554 เจ้าหน้าที่อุทยานดำเนินการบังคับอพยพและผลักดันชาวบ้านกะเหรี่ยงใจแผ่นดินและบางกลอยบนอีกครั้ง แต่ครั้งนี้มีการเผา ทำลายบ้าน ยุงข้าว รวมถึงยึดทรัพย์สินของชาวกะเหรี่ยงถึงสองครั้ง ชาวกะเหรี่ยงจึงรวมตัวกันขอความช่วยเหลือจากปัญหาการถูกละเมิดสิทธิต่อสภาพนายความ และเข้าร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และฟ้องร้องกรมอุทยานแห่งชาติต่อศาลปกครอง การดำเนินการดังกล่าวเป็นเหตุให้นายพลเสด็จ รักษงเจริญ (บิลลี่) แกนนำชาวบ้านกะเหรี่ยงใจแผ่นดินหายตัวไปในปี พ.ศ. 2557 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2561 ศาลปกครองสูงสุด มีคำพิพากษาให้กรมอุทยานฯ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ชาวกะเหรี่ยง แต่ชาวกะเหรี่ยงไม่มีสิทธิที่จะอยู่อาศัยในที่ดินพิพาท เนื่องจากอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อีกทั้งผู้ฟ้องคดีไม่มีหนังสือสำคัญแสดงสิทธิในที่ดินหรือแสดงการได้รับอนุญาตจากทางราชการ ศาลจึงไม่อาจบังคับให้ผู้ฟ้องคดีกลับไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิมได้ (The Supreme Administrative Court Cases Aw Saw.77/2559 and Aw Saw.4/2561) ขบวนการกะเหรี่ยงเพื่อฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ และเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจึงออกมาต่อสู้เรียกร้องเพื่อสิทธิในการจัดการผืนป่า

ชาวกะเหรี่ยงมีความผูกพันต่อพื้นที่ที่พวกเขาได้อาศัยอยู่มากหลายชั่วอายุคนนี้ จึงผูกแน่นอยู่กับพื้นที่ป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการก่อรูปทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซับซ้อนมากมาย

และกลายเป็นทุนทรัพย์ของทรัพยากรชีวิตที่มีค่าต่อการสร้างยุทธวิธีการต่อสู้เพื่อจะได้ดำรงชีวิตในถิ่นเดิม รวมทั้งสื่อให้สังคมภายนอกรับรู้ถึงรูปแบบการต่อสู้ภายในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม (Khamphet, 2006)

ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่าชุมชนของชาวกะเหรี่ยงภายใต้การเบียดขับและการกล่าวหาด้วยมายาคติที่ไม่เป็นธรรม พวกเขาตกอยู่ภายใต้สถานะของชนชายขอบที่ไร้อำนาจทางเศรษฐกิจในการต่อสู้เพื่ออ้างความชอบธรรมในการดำรงตนอยู่ในพื้นที่ป่า ชาวกะเหรี่ยงบ้านบางกลอยมิได้เพียงเปลี่ยน “ทุนทางวัฒนธรรม” ให้เป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านรูปแบบการดำรงชีวิต ยกระดับทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นทรัพยากรอำนาจในการต่อรองกับสังคมภายนอก ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจว่า ภายใต้บริบทประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมนั้น การมีตัวตนของชาวปากะยอมถูกอธิบายผ่านกระบวนการทรงสิทธิ์การเมืองของอัตลักษณ์ หรือแนวคิดการเมืองเชิงอัตลักษณ์ (Identity Politics) คือ การเมืองที่สนใจสิทธิทางวัฒนธรรมในการอ้างถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเอง เนื่องจากเคยได้รับการปฏิเสธ มองข้าม และตีตราสร้างความเป็นอื่น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ (Woodward, 1997) อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับชาวปากะยอมที่ด้อยอำนาจ ที่ต้องการสื่อสารให้สังคมเข้าใจในตัวตนที่แตกต่างของตนเอง เนื่องจากความแตกต่างมักนำไปสู่การกีดกันให้เป็นกลุ่มชนชายขอบ การเคลื่อนไหวการเมืองเชิงอัตลักษณ์จึงเป็นการส่ง “เสียงส่วนน้อย” ให้ “เสียงส่วนใหญ่” รับรู้ ถือเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อขยายพื้นที่ทางสังคมให้กับความแตกต่างมากขึ้น การแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างถือเป็นกระบวนการสถาปนาความจริงของชาวปากะยอมที่มีอำนาจน้อยกว่า เพื่อท้าทายและต่อรองกับความเป็นจริงทางสังคมที่ตนเองไม่ได้สร้างขึ้นมาโดยใช้การเมืองเชิงอัตลักษณ์ด้านหนึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์กับอำนาจ แนวคิดหลังสมัยใหม่ได้ขยายความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม ไม่เพียงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมโยงปัจเจกไว้กับสังคม แต่วัฒนธรรมคือเครื่องมือของอำนาจจากการเป็นกรอบคิดที่นำมาใช้จำแนกแยกแยะคนในสังคม เพื่อสร้างความเป็นจริงให้กับสังคม เช่นกลุ่มสังคมใดมีอำนาจสูงหรือน้อยกว่ากัน คนกลุ่มใดคือพวกเรา/พวกเขา (Fuengfuengsakul, 2003)

การต่อสู้ของชาวปากะยอมมีหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิชุมชนและกฎหมาย สังคมและชนชั้น และเชิงวัฒนธรรม/อัตลักษณ์ ทั้งนี้การต่อสู้ของเขาหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะอยู่ภายใต้บริบทประเทศไทย ที่ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งชาวปากะยอมเลือกใช้ทุนทางวัฒนธรรมใดบ้าง ด้วยวิธีการใดบ้าง และสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในการช่วงชิงความชอบธรรมเพื่อให้มีสิทธิในการจัดการป่าและเปิดพื้นที่ของการยอมรับจากสังคมภายนอกในลักษณะใด ผลลัพธ์ของการศึกษานี้คือโมเดลการต่อสู้ของชาวปากะยอม ที่อาจนำไปสู่การยอมรับถึงอัตลักษณ์ ตัวตน วิถีชีวิต ตลอดจนสิทธิเหนือที่ดิน หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่ต้องถูกละเมิดสิทธิตลอดมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ว่าด้วยเรื่องการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2524 – พ.ศ. 2561
2. เพื่อศึกษาการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี ในแง่กฎหมาย แนวคิดสิทธิชุมชน และในเชิงวัฒนธรรม/อัตลักษณ์

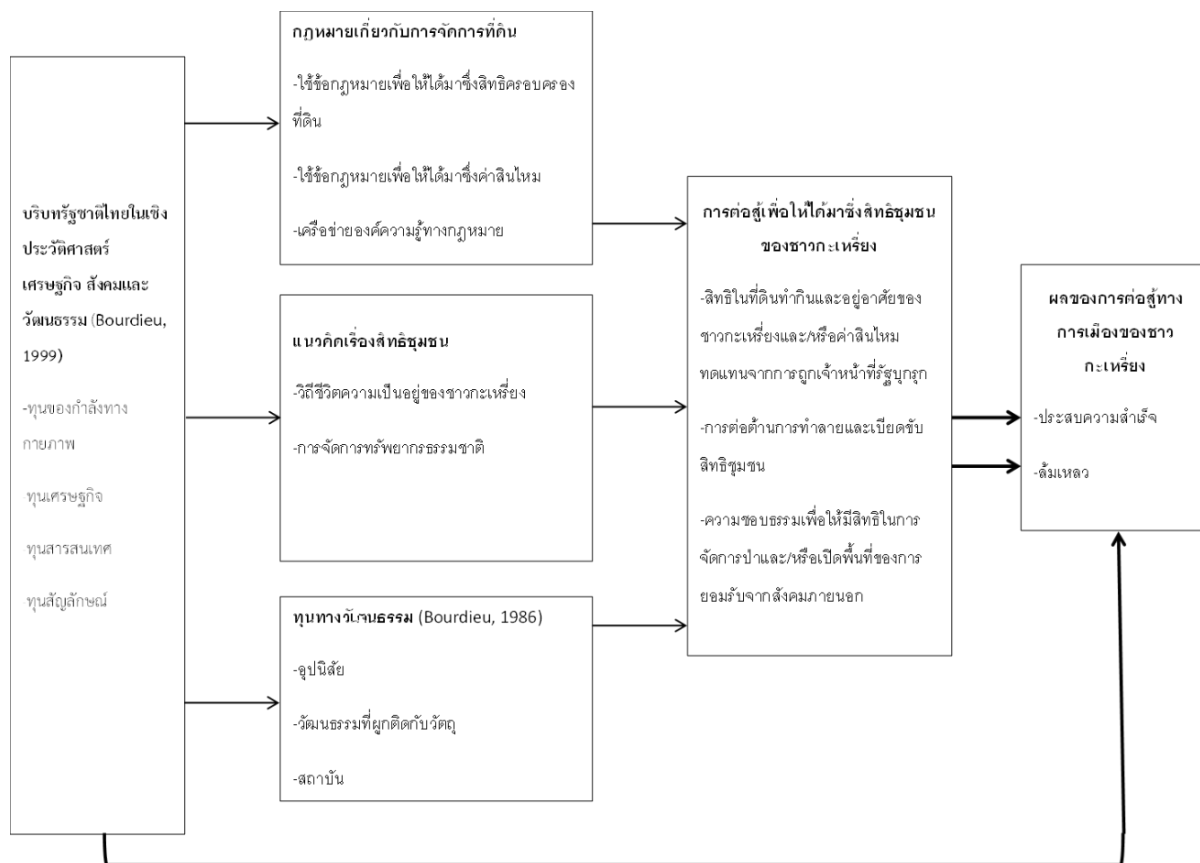
กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงภายใต้บริบทประเทศไทย ทั้งนี้จากการศึกษาแบบกระบวนการทางการเมืองในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมของ Johnston (2011) ซึ่งนำโครงร่างมา

จาก Doug McAdam (ผลงานเรื่องการก่อกำเนิดและการเสื่อมถอยของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิประชาชน ในปี 1999) และนำเอาส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการแสดงออกของการโต้แย้ง (Repertoires of contention) ของ Tilly (1986) มาประกอบไว้ด้วย อย่างไรก็ตามนักวิชาการที่ศึกษาการเคลื่อนไหวเพื่อการต่อสู้ทางการเมืองในมุมมองเชิงวัฒนธรรมได้วิพากษ์ถึงข้อจำกัดของแนวคิดดังกล่าว เพราะไม่สามารถอธิบายถึงคุณค่า อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมได้ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้ศึกษาจึงเน้นไปที่มุมมองเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกลุ่มกะเหรี่ยง โดยรัฐเป็นตัวแสดงหลักในฐานะผู้มีอำนาจปกครองที่ถูกท้าทายจากกลุ่มกะเหรี่ยง ผู้ศึกษาได้ศึกษา รัฐโดยพิจารณาว่ารัฐเป็นบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการต่อสู้ ผู้ศึกษาจึงอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีของ Bourdieu (1999) ในงานเขียนชื่อ Rethinking the State เป็นหลัก โดยวิเคราะห์กระบวนการรวมศูนย์ผูกขาดทุนประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ ทุนในการใช้กำลังทางกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสารสนเทศ และวัฒนธรรม และทุนทางสัญลักษณ์

ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ก้าวข้ามการต่อสู้บนท้องถนนสู่การเมืองเชิงสถาบัน เพราะการเมืองที่ไม่ใช่สถาบันอาจไม่เหมาะนักในการทำความเข้าใจการต่อสู้ของกลุ่มกะเหรี่ยง นอกจากจะผลักให้กะเหรี่ยงในฐานะตัวแสดงทางการเมืองออกจากอำนาจและพื้นที่ทางการเมืองแล้ว ยังลดทอนความสัมพันธ์ระหว่างกะเหรี่ยงและรัฐที่เกิดขึ้นในระหว่างการต่อสู้ทางการเมืองด้วย จึงทำให้เกิดตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้าต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงภายใต้บริบทรัฐชาติ 3 ส่วนที่สำคัญ คือ การต่อสู้ในแง่กฎหมาย สิทธิชุมชน และทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการต่อสู้ในยุคใหม่คือการเพิ่มมิติการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมและการให้คุณค่าความหมายของกะเหรี่ยงมากขึ้น (Tarrow, 2013) สำหรับในการต่อสู้ในแง่กฎหมายผู้วิจัย ได้ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการที่ดิน โดยการมุ่งประเด็นการใช้ข้อมูลกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิครอบครองที่ดิน การใช้ข้อมูลกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าสินไหม และเครือข่ายองค์ความรู้ทางกฎหมาย และในการต่อสู้ในแง่แนวความคิดสิทธิชุมชนนั้นผู้วิจัยจะศึกษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ท้ายที่สุดคือการศึกษาค้นคว้าต่อสู้ในแง่ทุนทางวัฒนธรรม 3 ระดับ คือ ทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย ทุนทางวัฒนธรรมที่ผูกติดกับวัตถุ และทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในสถาบัน โดยประยุกต์ใช้มโนทัศน์ทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Bourdieu (1986)

เมื่อศึกษาการต่อสู้ในแง่ต่าง ๆ แล้วจะได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงในเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยง การต่อต้านการทำลายและเบียดขับสิทธิชุมชน และความชอบธรรมเพื่อให้มีสิทธิในการจัดการป่าและเปิดพื้นที่ของการยอมรับจากสังคมภายนอก ท้ายที่สุดจะได้ผลลัพธ์ของการต่อสู้ที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากบริบทรัฐชาติไทย

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการทางการเมืองในการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงภายใต้บริบทประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อันประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสารควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยนำข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์และจากการค้นคว้าเอกสาร รวมถึงการหาหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบการวิจัยเพื่อใช้มาวิเคราะห์และตีความร่วมกัน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้นำและผู้อาวุโสของชาวปกากะญอ ซึ่งเป็นบุคคลที่ร่วมในการต่อสู้และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นอย่างดี เช่น ลอย จีบัง นายพล จีบัง นิรันดร์ พงษ์เทพ อดีตผู้ใหญ่บ้าน พิณภา พุกษาพรณ (มินอ) วุฒิ บุญเลิศ เกรียงไกร ชีช่วง ผู้ประสานงานเครือข่ายกะเหรี่ยง นายนอแอะ มิมิ ผู้ยืนฟ้องกรมอุทยาน และแพะ พกาด และพล โอโดเฮา ขบวนการกะเหรี่ยง ฯลฯ

กลุ่มตัวแทนชาวปกากะญอในหมู่บ้านบางกลอยจำนวน 30 คน โดยทำการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (focus group)

กลุ่มบุคคลที่มาจากหน่วยงานของรัฐ โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้เป็นอย่างดี เช่น สุรพงษ์ กองจันทึก กรรมการสิทธิมนุษยชน เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน นายก อบต.ห้วยแม่เพรียง ยูนันท์ พงษ์เทพ สมาชิกสภา อบต.หมู่ที่ 1 ฯลฯ

เครื่องมือวิจัย

การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณา และข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม

การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ด้วยตนเอง และทำการสำรวจ เก็บข้อมูล เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ชาติพันธุ์วรรณา และวัฒนธรรม หลังจากนั้นจึงทำการจดบันทึกรายละเอียดลงในแบบสังเกตการณ์ตามที่ได้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยที่มีการกำหนดประเด็นในการสังเกตการณ์ไว้แล้วล่วงหน้าเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณา และข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ซึ่งในแต่ละรูปแบบมีวิธีการคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งด้วยการทบทวนเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งวิจัยเชิงปฏิบัติการในการร่วมค้นคว้าเพื่อการดำรงอยู่ของความเป็นชาติพันธุ์โดยจะแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ชาติพันธุ์วรรณา และวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะแรก วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ชาติพันธุ์วรรณา และวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร บันทึกรายงานของกลุ่มเครือข่ายกะเหรี่ยงภาคตะวันตก ข้อมูลจากศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ข้อมูลจากอำเภอ หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ คำพิพากษาศาลปกครอง รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการที่ได้จากการสืบค้นแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเว็บไซต์ต่าง ๆ ประกอบอยู่ในข้อสรุปการศึกษา

ลักษณะที่สอง วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเชิงอุปนัย เป็นการนำข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ชาติพันธุ์วรรณา และวัฒนธรรม ภายหลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในภาคสนามแล้ว โดยผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาและนำกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องร่วมวิเคราะห์คำตอบ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมารวบรวมหรือตัดทอนข้อความเพื่อทำให้ประเด็นศึกษามีความชัดเจนที่นำไปสู่การอธิบายและสร้างข้อสรุปการศึกษา

ผลการวิจัย

ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา การผูกขาดรวมศูนย์ทุนแห่งกำลังกายภาพเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น โดยมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน พร้อม ๆ กับจัดตั้งกองกำลังในการปฏิบัติการกิจในการรักษาป่า (เจ้าหน้าที่อุทยานฯ รวมถึง ทชด.และทหาร) และมีข้อกฎหมายรองรับให้เกิดความชอบธรรมในการปฏิบัติงาน อันเป็นกลไกของรัฐในการรักษาผืนป่าในเขตอุทยาน ดังนั้นรัฐชาติไทยจึงรวมศูนย์ผูกขาดทุนแห่งกำลังกายภาพอย่างชอบธรรมตลอดช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 – พ.ศ. 2561 ส่วนทุนทางเศรษฐกิจตั้งแต่ พ.ศ. 2524 พวกเขาถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่จัดสรร ต้องทำอาชีพที่รัฐกำหนดและพึ่งพาสินค้าจากภายนอกกลายเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน วิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแก่งกระจานจึงเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสนามราชการด้านเศรษฐกิจของรัฐเปลี่ยนทุกคนภายในรัฐ ให้กลายเป็น “ผู้จ่ายภาษี” สะท้อนการผูกขาดรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจอย่างสิ้นเชิง

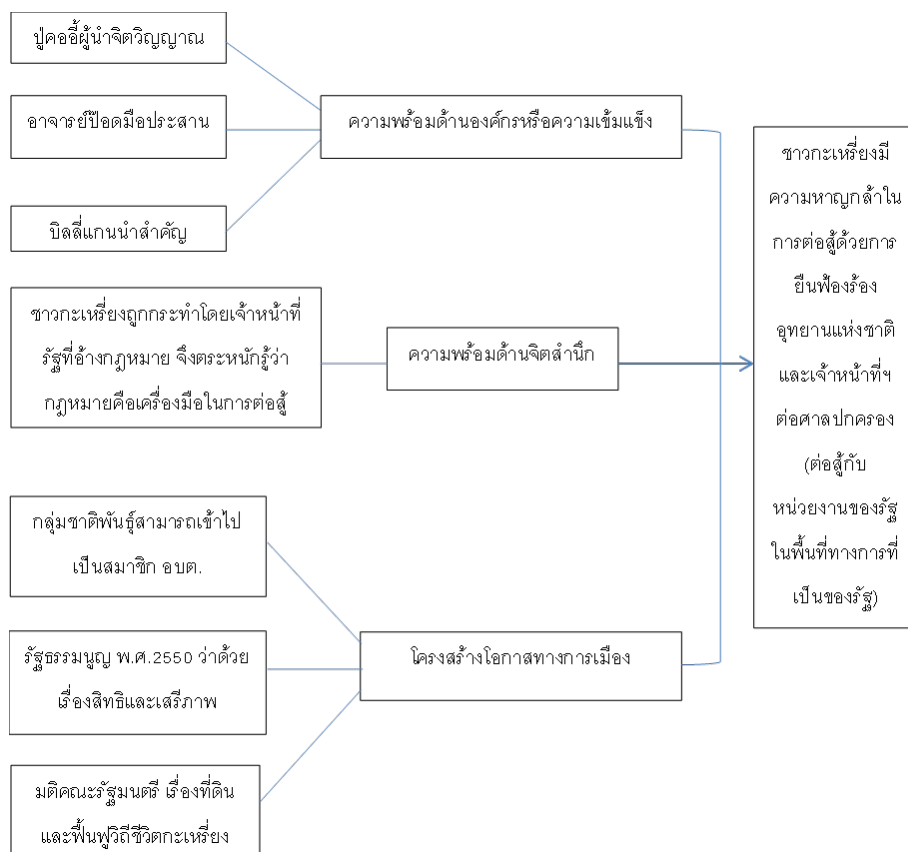
การรวมศูนย์ผูกขาดทุนด้านสารสนเทศของประเทศไทยผ่านกระบวนการสามประการ คือ (1) ประเทศไทยมีการสร้างองค์รวมของข้อมูลทั้งหมดของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งทำให้รัฐจัดตั้งระบบบริหารสารสนเทศ ในรูปของตัวเลข การจัดประเภท สถิติ และอื่น ๆ ขึ้นได้ตามลำดับ ในลักษณะที่ชาวกะเหรี่ยงไม่สามารถจัดระบบและเข้าถึงข้อมูลอย่างรัฐได้ (2) ประเทศไทยสร้างแผนที่เขตอุทยานแห่งชาติขึ้นทำให้รัฐสามารถนำเสนอภาพแทนพื้นที่ทั้งหมด และผูกขาดองค์ความรู้ว่าด้วยพื้นที่ภายใต้อำนาจรัฐไว้แต่เพียงผู้เดียว และ (3) การให้ความรู้เกี่ยวกับรัฐผ่านโรงเรียนตชด. ซึ่งไม่ว่านักเรียนหรือครู รวมทั้งบุคลากรก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐไทยได้วางกรอบเอาไว้ ทั้งสามประการนำไปสู่การครอบงำทางวัฒนธรรม อันเป็นผลสัมฤทธิ์สูงสุดของการรวมศูนย์ผูกขาดทุนด้านสารสนเทศ

การอพยพและผลักดันชาวกะเหรี่ยงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2561 ให้ออกนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเกิดขึ้นมาโดยตลอดโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดำเนินการเผาทำลายบ้านและยั้งฉางของชาวบ้าน ภายใต้ข้อบังคับ ระเบียบ กฎหมาย จึงเป็นเรื่องชอบธรรมตามกฎหมาย ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์เนื่องจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กระทำการภายใต้กฎหมาย ซึ่งการต่อสู้ร้องเรียนของชาวกะเหรี่ยงก็ต้องทำผ่านหน่วยงานราชการ นั่นจึงสะท้อนการรวมศูนย์ผูกขาดเชิงสัญลักษณ์

แม้ว่าตามทฤษฎีนั้นรัฐผูกขาดรวมศูนย์ทุนต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นโดยสิ้นเชิง แต่ในความเป็นจริงการผูกขาดนี้กลับเปิดช่องให้ชาวกะเหรี่ยงปรับตัวเข้ากับบริบททางการเมือง เกิดช่องทางในการต่อสู้ผ่านช่องทางปกติทางการเมือง เช่น การร้องเรียนต่อหน่วยงานของรัฐ จนกลายเป็นประเด็นในการต่อสู้ในแง่กฎหมาย ซึ่งผลสรุปจากการศึกษาพบว่า ชาวกะเหรี่ยงประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสินไหมทดแทน ทั้งนี้การตัดสินใจของศาลปกครองสูงสุดที่พิพากษาให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ชาวกะเหรี่ยงนี้อยู่บนหลักกฎหมาย มาตรา 22 แห่ง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งการดำเนินการต่อสู้จนกระทั่งประสบความสำเร็จนี้ดำเนินการภายใต้แรงผลักดันของกลุ่มแกนนำคนสำคัญ เช่น ปู่คออี้ผู้นำจิตวิญญาณ อาจารย์ป๊อดที่ถูกลอบสังหารและเสียชีวิตลง แต่การเสียชีวิตของเขาทำให้เกิดผู้นำที่เข้มแข็งอย่างบิลลี่ซึ่งเป็นสมาชิกสภาอบต.ห้วยแม่เพรียง ทำให้เขามีองค์ความรู้ และประสบการณ์ สร้างเครือข่าย อันเป็นผลให้มีการระดมทรัพยากรที่เพียงพอ ผนวกกับความพร้อมด้านจิตสำนึกและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ชาวกะเหรี่ยงจึงลุกขึ้นดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ภายใต้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ของเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ การที่บิลลี่ถูกบังคับให้สูญหายอย่างไร้ร่องรอยทำให้ชาวกะเหรี่ยงรู้สึกไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากการที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนต่อไป

ภาพที่ 2 พื้นที่หมู่บ้านบางกลอยใหม่ที่ชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจากกะเจี๋ยล่อโพลั่วคุ
(ยอดเขาสูงที่มีลักษณะร่องหรือ รูกว้างลึกเป็นช่องลมหรือปล่องภูเขา)

ภาพที่ 3 รูปแบบการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองของ McAdam (1999)

แผนภาพรูปแบบการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองของ McAdam (1999) ซึ่งชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ชายขอบของกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง และถูกกีดกันออกไปจากช่องทางกลไก การตัดสินใจ ชาวกะเหรี่ยงจึงได้มารวมตัวกันฟ้องร้องอุทยานแห่งชาติและเจ้าหน้าที่ฯ ต่อศาลปกครอง เพื่อให้บรรลุ ความต้องการที่มีร่วมกันด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ (1) ระดับความพร้อมด้านองค์กรหรือระดับความเข้มแข็ง ซึ่งมี องค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้นำ/แกนนำในองค์กร สมาชิก และโครงสร้างแรงจูงใจเพื่อให้สมาชิกมีความเป็นเอกภาพ (2) ระดับความพร้อมทางจิตสำนึกของการต่อสู้ และ (3) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งอยู่ภายใต้ยุทธวิธีตาม ช่องทางระบบการเมืองปกติ นำไปสู่ผลสะท้อน (การประสบผลสำเร็จ) คือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ข้อเท็จจริง และคำพิพากษาของศาลปกครองที่ให้ชาวกะเหรี่ยงได้รับสินไหมทดแทนโดยส่วนที่แรงงาคือเครือข่ายและ องค์กรต่าง ๆ คือผู้สนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีความพร้อมในการต่อสู้

การต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงเพื่อตอบโต้การรุกรานจากรัฐ โดยมุ่งให้รัฐรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการและ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรซึ่งเป็นฐานชีวิตของชุมชน ตลอดจนให้มีการยอมรับการดำเนินชีวิตในมิติที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมออกไปยังสื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเมืองที่มุ่งปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชาวกะเหรี่ยง จนกระทั่งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รับรองให้หมู่บ้านบางกลอยที่มีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่รวมกันจาก การอพยพมาจากบางกลอยบน-ใจแผ่นดิน กลายเป็นหมู่บ้านอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ที่เรียกว่า “หมู่ที่ 1 บ้านบางกลอย อำเภอ-แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี” อีกทั้งยังมีการนำป้ายที่มีพระบรมฉายาลักษณ์ในหลวงรัชกาลที่ 9 พร้อมกับ พระราชดำรัส ความว่า “ขอให้สร้างป่าโดยมีคนอาศัยอยู่ด้วย โดยไม่ทำลายป่า คือต้องช่วยเขาเหล่านั้นจริง ๆ ให้มี ความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร เช่น มีที่ดินทำกิน น้ำ ให้การศึกษา ส่งเสริมงานศิลปาชีพต่าง ๆ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อเขา อยู่ได้แล้วเขาจะได้ช่วยดูแลป่า” และข้อความนี้ถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ มาติดไว้บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานด้วย

ภาพที่ 4 แผ่นป้ายที่ถูกนำมาติดตั้งที่สำนักงานของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ยิ่งไปกว่านั้นคือ การย้ายผู้อำนวยการอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานออกนอกพื้นที่ นั้นเท่ากับว่าวิถีชีวิตของ ชาวกะเหรี่ยง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป และเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า

การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจะต้องอาศัยความร่วมมือกัน ทำให้ชาวกะเหรี่ยงประสบความสำเร็จในการต่อสู้จนได้รับสิทธิชุมชนที่รับรองตามกฎหมาย ความขัดแย้งระหว่างรัฐและกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับชาวกะเหรี่ยง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องต่อสู้ด้วยการสร้างการยอมรับการดำเนินชีวิตในมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมออกไปยังสื่อต่าง ๆ รวมทั้งปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยการเผชิญหน้า รับมือ และปรับตัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อ้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจ รวมทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้รัฐจัดตั้งชุมชนบ้านบางกลอยขึ้นเพื่อชาวกะเหรี่ยงอย่างเป็นทางการ รวมทั้งอธิบดีฯ (เจ้าหน้าที่ของรัฐ) มีคำสั่งย้ายผู้อำนวยการอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (คู่ขัดแย้งกับชาวกะเหรี่ยง) ออกนอกพื้นที่

ในแง่ทุนทางวัฒนธรรม/อัตลักษณ์คือการต่อสู้ของชาวกะเหรี่ยงเพื่อผลิตซ้ำความแตกต่าง โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ ซึ่งในการศึกษานี้พบว่า ชาวกะเหรี่ยงใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการต่อสู้ดิ้นรน และเอาชนะการผลิตซ้ำของรัฐไทยที่กระทำการผ่านโรงเรียนตชด. ทั้งนี้ชาวกะเหรี่ยงผลิตซ้ำความแตกต่างทางชนชั้นผ่านไปยังคนกะเหรี่ยงรุ่นต่อ ๆ ไป โดยระบบสัญลักษณ์ ที่มาจากทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกติดกับไร่หมุนเวียนและบ้านไม้ไผ่ซึ่งมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับทุนทางอุปนิสัยที่อ่อนน้อมต่อธรรมชาติในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาเคารพบูชาและมักผูกโยงการกระทำต่อธรรมชาติกับศีลธรรม เปลี่ยนจากทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนทางเศรษฐกิจ การต่อสู้เชิงวัฒนธรรมก็ประสบชัยชนะเช่นกันคือชุมชนกะเหรี่ยงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นสัญลักษณ์ในพื้นที่แก่งกระจาน

ภาพที่ 5 การสอนทำเครื่องจักรสานโดย ตาฟ้าโมล และน้ำหน่อแอะ ภายใต้กิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ “งานจักสาน สืบสาน ภูมิปัญญาชาติพันธุ์กะเหรี่ยง”

แม้ว่ารัฐชาติไทยและโดยปกติของความเป็นรัฐแล้วมักจะผูกขาดในทุก ๆ ด้าน แต่ก็ยังเปิดช่องให้ชาวกะเหรี่ยงทำการต่อสู้เรียกร้องในช่องทางการเมืองปกติได้ และในขณะเดียวกันชาวกะเหรี่ยงก็พยายามปรับตัวเข้ากับกรรวมศูนย์ผูกขาด โดยการต่อสู้ในแง่กฎหมายก็อาศัยหลักกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นมาใช้ และประสบชัยชนะคือได้มาซึ่งสิทธิใหม่ทดแทน สำหรับการต่อสู้เชิงวัฒนธรรมก็ประสบชัยชนะเช่นกันคือ ชุมชนกะเหรี่ยงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรม และกลายเป็นสัญลักษณ์ในพื้นที่แก่งกระจาน ส่วนการต่อสู้ในแง่แนวคิดชุมชนคือรัฐและชุมชนเริ่มยอมรับวิถีชีวิตและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแต่ชาวกะเหรี่ยงยังคงต่อสู้ในประเด็นนี้ต่อไป

อภิปรายผล

ชัยชนะในการต่อสู้ภายใต้ร่มธงกฎหมายคือชาวกะเหรี่ยงได้มาซึ่งค่าสินไหมทดแทนจากการที่ชาวกะเหรี่ยงถูกเจ้าหน้าที่รัฐเผาทำลายบ้าน โดยชาวกระเหรี่ยงอ้าง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 22 กล่าวคือ การกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ขัดต่อหลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้อำนาจ รวมทั้งมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับมาตรา 5 วรรคหนึ่ง แห่ง พ.ร.บ. ความผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ทำให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ต้องชดใช้ค่าสินไหมแก่ชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นการวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่อุทยานฯ) รับผิดชอบในการชดใช้ค่าสินไหมให้แก่ชาวกะเหรี่ยง สอดคล้องกับ ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1987) ที่ไม่เห็นด้วยกับการมองกฎหมายในฐานะเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายของรัฐ แต่เขาเห็นว่าเราควรมองกฎหมายในแง่เป็นสถาบันหนึ่งซึ่งเป็นการแสดงออกหรือเป็นกรอบของโครงสร้างชีวิตทางสังคมที่ดำรงอยู่อย่างมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย แต่การลุกขึ้นสู้ของชาวกะเหรี่ยงนั้นเนื่องมาจากพวกเขามีผู้นำที่เข้มแข็งที่สามารถสร้างเครือข่ายและระดมทรัพยากรได้ หากมองด้วยแนวคิดของกรัสมี่ (Chantawanich, 2009) จะมองได้ว่าชาวกะเหรี่ยงน่าเห็นใจ เพราะว่าเขาไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามการต่อสู้ไปได้ตามลำพัง ชาวกะเหรี่ยงต้องการคนมาช่วยเหลือและคนที่เข้าไปช่วยเหลือชาวกะเหรี่ยงคือปัญญาชน ถ้าปราศจากกลุ่มปัญญาชนเข้ามาช่วยจะไม่เกิดการต่อสู้ ดังนั้นเครือข่ายกะเหรี่ยงภาคตะวันตกและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดความพร้อมในการตระหนักรู้และทำให้ชาวกะเหรี่ยงมองเห็นโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และตัดสินใจดำเนินการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐ และหากมองในแง่กฎหมาย แต่จุดเปลี่ยนที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องเข้มแข็งขึ้นจริง ๆ นั้นคือการทำให้บิลกลายเป็นบุคคลสาบสูญทำให้แกนนำคนอื่น ๆ รู้สึกไม่มีทางเลือกอื่นแล้วนอกจากการลุกขึ้นมาต่อสู้

ชัยชนะในการต่อสู้ด้วยแนวคิดสิทธิชุมชนนั้น เนื่องมาจากชาวกะเหรี่ยงสามารถเอาความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขามาต่อสู้เรียกร้องในเรื่องสิทธิชุมชนได้ ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ว่าด้วยเรื่องสิทธิชุมชน มาตรา 66 และ มาตรา 67 จึงแย้งกับแนวคิดของ Kosannan (2002) ที่กล่าวว่า การที่รัฐภายใต้แผนพัฒนาเชิงอำนาจนิยมทุนนิยมเสรี/แบบตะวันตกยึดครองอำนาจในการใช้-จัดการทรัพยากรชุมชนไปโดยสิ้นเชิงทั้งไม่เชื่อ ไม่ยอมรับหรือไม่เปิดให้ชุมชนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการใช้ด้วยตนเอง และที่สำคัญอย่างมากยังเป็นการยึดครอง-ใช้อำนาจเหนือทรัพยากรชุมชนไปอย่างผิดพลาด ฉ้อฉล อันท้ายสุดส่งผลกระทบรุนแรงเป็นความล่มสลายของชุมชนท้องถิ่นในแง่นี้ รวมถึง อานันท์ กาญจนพันธุ์ ที่กล่าวว่า “ตอนนี้รัฐจัดการ (ทรัพยากรป่าไม้) ฝ่ายเดียวไม่มีการตรวจสอบ เจ้าหน้าที่ก็ใช้อำนาจสบาย ตามอำเภอใจ ก็ทำให้เกิดปัญหาที่เราพบกันทั้งความไม่โปร่งใส ป่าหายไปครึ่งป่าก็อ้างว่าประชากรเพิ่ม ซึ่งเขาไม่ได้มองตัวเอง (เจ้าหน้าที่ป่าไม้) ว่าไม่มีความสามารถ” (Poolsukho, 2019) สะท้อนชัดเจนว่า การดูแลทรัพยากรป่าไม้ควรดำเนินการร่วมกันจึงจะทำให้ป่าไม้ยังคงอยู่อย่างยั่งยืนได้ กล่าวคือรัฐยังคงเป็นเจ้าของ แต่ให้สิทธิแก่ชาวกะเหรี่ยงในการอยู่อาศัยและดำเนินชีวิต เพราะการดำเนินชีวิตของเขาคือการรักษาทรัพยากรป่าไม้นั้นเองรวมทั้งการครองอำนาจของชนชั้นนำ กล่าวคือพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีกระแสพระราชดำรัสว่า “เรื่องป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำเพชรบุรี ขอให้เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาอย่าให้มีการลักลอบตัดไม้ ถางป่า ทำไร่ในป่าต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรี เพราะจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง . . .” จากพระราชดำรัสดังกล่าวจึงทำให้เกิดการประกาศให้เป็นเขตอุทยาน เรื่องนี้จึงกลายเป็นอุดมการณ์ทำให้เกิดการยอมรับ

จากชนชั้นที่เป็นคนส่วนใหญ่ Sturgeon (1998) ได้ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนอาชานิไทยและจีนซึ่งได้ข้อสรุปว่า ชาตินิพันธุ์ไม่ใช่ตัวอธิบาย แต่เป็นวาทกรรมหรืออัตลักษณ์ (Discourse/Identity) ที่สร้างขึ้นและขึ้นอยู่กับบริบทนั้น ๆ งานศึกษาของ Sturgeon นี้ต้องการบอกถึงนโยบายของรัฐจีนที่ใช้นโยบายรวมเข้า (Inclusion) อาชานิจึงมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร แต่รัฐจีนก็บีบให้ชาวเขาเลิกการปลูกพืชแบบย้ายที่ โดยไม่ยึดที่ดิน แต่ให้สิทธิเท่ากับประชาชนคนจีนทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากรัฐไทยที่ยึดที่ดินแล้วเอามาปลูกป่า ในกรณีของรัฐไทยนั้น Sturgeon พบว่า รัฐใช้นโยบายกีดกัน (exclude) ชาวอาชานิโดยไม่ยอมให้สัญชาติ ไม่สามารถร่วมกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจได้ การทำไร่แบบย้ายที่ของอาชานิ รัฐไทยก็ห้ามและไม่ให้พื้นที่เพราะไม่เป็นผลเมืองของชาติไทย แต่ในกรณีของชาวกะเหรี่ยงบางกลอยนั้นต่างจากอาชานิ กล่าวคือ รัฐไทยอพยพชาวกะเหรี่ยงมาอยู่รวมกันในพื้นที่บางกลอยแล้ว และประกาศรับรอง ความเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการก็นับว่ารัฐยอมรับการดำรงอยู่ของกลุ่มชาตินิพันธุ์ดังกล่าว

ชัยชนะของการต่อสู้ด้วยทุนทางวัฒนธรรมนี้ได้ผลในสื่อสาธารณะ กล่าวคือการรวมกันของความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ ซึ่งในขณะนิกี้เปลี่ยนรูปไปเป็นทุนเศรษฐกิจ หมู่บ้านบางกลอยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงเนื่องจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน ทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเห็นได้ว่าชาวกะเหรี่ยงใช้ทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดการทรัพยากร ตลอดจนประเพณี ความเชื่อ ตำนานและเรื่องเล่าต่าง ๆ มาเสนอเพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมในกระบวนการต่อสู้กับภาพลักษณ์ที่รัฐเหยียดหยันยึดติดให้กับชาวกะเหรี่ยงว่าทำลายป่า ชาวกะเหรี่ยงแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์เพื่อสร้างตัวตน และอัตลักษณ์ทางชาตินิพันธุ์ผ่านสื่อมวลชน สารคดี งานวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ให้สังคมมองเห็นว่าอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงนั้นผูกพันแนบแน่นอยู่กับการรักษาป่า หรือความเป็นคนรักป่า การแปลงทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าว จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถเปิดพื้นที่ทางสังคมยืนยันศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เพื่อตอบโต้ต่อภาพลักษณ์และข้อกล่าวหาของรัฐและชนกลุ่มอื่น ๆ (Yos, 2003)

Chatuworaphruk (1993) ไม่ได้มองพิธีกรรมในฐานะวาทกรรมในเชิงโครงสร้างหรือเป็นกลไกทางอุดมการณ์ที่มีนัยของการครอบงำเท่านั้น เพราะการมองในลักษณะนี้จะทำให้มองพิธีกรรมเป็นเพียงการตีความผ่านระบบสัญลักษณ์ที่มีลักษณะยอมจำนนกระจัดกระจาย หรือเป็นการดิ้นรนเพียงเพื่อความอยู่รอดไม่ใช่มุ่งหวังเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์แต่เขามองว่า พิธีกรรมเป็นวาทกรรมเชิงรุกด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านหรือปัจเจกบุคคลสามารถใช้พิธีกรรมเป็นเวทีของการตีความ หรือปรับเปลี่ยนความหมายของอำนาจที่ครอบงำเสียใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตอบโต้และเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนเองและชุมชนได้ เช่นเดียวกับอำนาจซึ่งอาจเป็นกฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้นมาบังคับใช้ หรือเป็นกฎจารีตประเพณีของท้องถิ่นก็ได้ Chatuworaphruk (1993) ซึ่งสอดคล้องกับทุนทางอุปนิสัยของชาวกะเหรี่ยงที่มีต่อธรรมชาติ ทวีชัยพบว่าในสถานการณ์ที่ชุมชนลี้ภัยอยู่ในสภาวะเป็นอัมพาตเชิงโครงสร้างอันเนื่องมาจากผลของการพัฒนาของรัฐ ที่บีบบังคับให้ชาวลี้ภัยจำต้องเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่สังคมทันสมัย อำนาจรัฐและอิทธิพลของระบบตลาดนี้ นอกจากจะเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรและสร้างเงื่อนไขให้ชาวเขาตกอยู่ภายใต้กลไกตลาดแล้ว ยังได้ทำลายภูมิปัญญาและเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาตินิพันธุ์ต่าง ๆ ไปด้วย ทำให้ชุมชนสูญเสียศักยภาพในการจัดการกับปัญหาของตนเอง บุคคลรู้สึกไร้อำนาจสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นคน และความเป็นชาตินิพันธุ์อยู่ในภาวะใกล้จะแตกสลาย ในสถานการณ์เช่นนี้ชาวลี้ภัยได้ใช้ "พิธีกรรม" เพื่อปรับโครงสร้างทางความเชื่อหรือจักรวาลวิทยาที่กำลังสับสนให้คืนสู่ระเบียบอีกครั้งหนึ่ง โดยการปรับวัฒนธรรมไทยเข้ามาอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมลี้ภัย เพื่ออธิบายปัญหาของการพัฒนาด้วยความหมายใหม่ ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ เพื่อจะได้

สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ร่วมกันได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ชาวลีซอยังได้มีการปรับพิธีกรรมเพื่อการตีความสำนึกของชาติพันธุ์ในบริบทใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบัน อีกทั้งยังใช้พิธีกรรมเพื่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งภายในชุมชนและกับรัฐ Chaturworaphruk (1993) ซึ่งคล้ายกับชาวกะเหรี่ยงที่เปลี่ยนจากทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นทุนทางเศรษฐกิจเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ ชาวกะเหรี่ยงพยายามปรับตัวให้เข้ากับบริบทประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 นโยบายรัฐจะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ รัฐควรส่งเสริมเรื่องธรรมาภิบาล โดยให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับต้นเพราะเป็นกลุ่มคนที่ทำงานใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์และมีข้อมูลเชิงลึก และถ้าภาครัฐสามารถเอาข้อมูลส่วนนี้มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ภาครัฐจะสามารถทำงานได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะต้องไม่สนับสนุนหลักลำดับชั้นการบังคับบัญชา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ที่สั่งการให้เผา ทำลาย สิ่งของและที่อยู่อาศัยคือหัวหน้า แต่เจ้าหน้าที่ระดับรองลงไปไม่อาจกระทำการนอกสั่งได้ และสร้างธรรมาภิบาลที่เป็นระบบการควบคุมทางสังคม กล่าวคือ อำนาจสูงสุดไม่ได้อยู่เพียงส่วนกลางส่วนเดียวอีกต่อไป แต่จะมีตัวแทนมาช่วยในการบริหารจัดการภาครัฐเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนทางสังคม การเมือง การบริหารที่มีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งแสดงถึงเส้นแบ่งที่ไม่ชัดเจนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

1.2 กลุ่มชาติพันธุ์ควรได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนในการสร้างเครือข่าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวกะเหรี่ยงหลายคนอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ แต่พวกเขาอาศัยเครือข่ายที่แข็งแกร่งในการต่อสู้จึงสามารถเรียกร้องค่าสินไหมจากหน่วยงานของรัฐได้

1.3 ควรมีการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุดความรู้แบบเดิมและชุดความรู้ของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาส่งเสริม จะทำให้สร้างแบบการเรียนรู้ของชุมชนขึ้นมาใหม่และอาจรวมไปถึงการตั้งเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์การพึ่งพากันบนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน

1.4 ขยายสิทธิป่าชุมชนโดยแก้ไข พรบ. ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งเดิมในมาตรา 4 ระบุว่า พื้นที่ป่าซึ่งอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือเขตพื้นที่อื่นใดที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ หรือคุณค่าอื่นอันควรแก่การอนุรักษ์หรือรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง) ควรมีการพิจารณาขยายให้สามารถจัดตั้งเป็นป่าชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในงานวิจัยครั้งนี้ศึกษาเพียงบริบทประเทศไทยเท่านั้น ดังนั้นอาจมีการศึกษาเปรียบเทียบกับบริบทของชาติอื่น ๆ โดยอาจขยายหัวข้อรวมไปถึงความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐและ “รัฐล้มเหลว” เช่น ความขัดแย้งระหว่างชาวคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ในหลายประเทศ ความขัดแย้งระหว่างชนเผ่าฮูตูกับเผ่าตูตซีในรวันดา ความขัดแย้งระหว่างคนผิวขาวกับคนผิวดำในแอฟริกาใต้

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจทำการศึกษาในแง่มุมอื่นๆ เช่น การระดมทรัพยากร ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ภายใต้ทฤษฎีอื่นๆ เช่นทฤษฎีประชาธิปไตย ทฤษฎีประชาสังคม

2.3 ประเด็นที่งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ศึกษาแต่งงานวิจัยขึ้นไปควรตั้งเป็นคำถามในการวิจัยคือ การหายตัวไปของบิลลี่ (พอละจี รักจงเจริญ) ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษรับเป็นคดีพิเศษจะเกี่ยวข้องกับการผูกขาดอำนาจของรัฐอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- BBC. (2018). *9 August, World Indigenous Peoples Day: Stateless, lack of land, no economic opportunity*. [Online]. Retrieved November 13, 2023, from: <https://www.bbc.com/thai/thailand-45125322>
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. Trans. Richard Nice. In John G. Richardson (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. (1999). *Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field*. In George Steinmetz (ed.), *State/Culture: State-Formation after the Cultural Turn*. Ithaca; Cornell University Press.
- Chantawanich, S. 2009. *Sociological Theory*. Bangkok. Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Chatuworaphruek, T. (1993). *A Ritual to Inherit in Poverty Hill Tribe Ethnic: A Study of LISU Cultural Orientation in Chiang Mai Province*. Thesis of the Degree of Master of Arts Program. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai)
- Fuengfuengsakul, A. (2003). *Identity, review of theories and conceptual frameworks*. Bangkok. National Research Council of Thailand. (in Thai)
- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communication Vol 2*. Boston: Beacon Press.
- Indigenous Peoples' Foundation for Education and Environment (IPF). (2015). *Karen*. [Online]. Retrieved November 13, 2023, from: <https://ipf.or.th/?p=186>
- Johnston, H. (2011). *States and Social Movements*. Cambridge: Polity Press.
- Khamphet, J. (2006). *Cultural Capital of Ethnic Group*. Bangkok. Life Long Learning Innovative Center. (in Thai)
- Kosannan, J. (2002). *Human rights without borders: philosophy, law, and social reality*. Bangkok: Rule of law. (in Thai)
- Lindblom, C. (1968). *The Policy-Making Process*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- McAdam, D. (1999). *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
- Poolsukho, S. (2019). *Interview with Prof. Dr. Anan Kanchanaphan*. [Online]. Retrieved November 13, 2023, from: https://www.ldi.or.th/2021/09/arnon_kanchanapun/ (in Thai)
- Santasombat, Y. (2003). *Karen's cultural capital and the political economy of symbolic power*. Bangkok: Thailand Research Fund. (in Thai)

- Sturgeon, J. (1998). *State Policies, Ethnic Identity, and Forest in China and in Thailand. The common property resource digest*. (n.p.)
- Tarrow, Sidney. (2013). *The Language of Contention: Revolutions in Words, 1688-2012*. New York: Cambridge Press.
- The Supreme Administrative Court Cases Aw Saw.77/2559 and Aw Saw.4/2561
- Tilly, C. (1986). *The contentious French*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Woodward, Kathryn. (1997). *Identity and Difference*. London: SAGE.